

Ljoedmila Oelitskaja

*Het lichaam
van de ziel*

Vertaald door Herma Dijkema
en Marjolijn Muntinga





www.azboeka.nl

Oorspronkelijke titel: *O mene dyuu / O tele duši (Moskou 2020)*

© Ludmila Ulitskaya, all rights reserved.

Published by arrangement with ELKOST International Literary Agency.

© Copyright 2026 Vertaling: Herma Dijkema en Marjolijn Muntinga

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij niet toegestaan.

Omslag: Poly Plavinskaia

Vormgeving: Irma Hornman en Nancy Koot

ISBN 978 90 835 2054 4 / NUR 304

Inhoud

VRIENDINNEN

Ik heb niemand anders nodig...

9

De Draak en de Feniks

13

Alisa koopt de dood

36

De buitenlandse

58

Gezegend zijn zij, die...

93

HET LICHAAM VAN DE ZIEL

Geen enkele les geleerd...

113

Kadavers, kadavers, waar is hun ziel...

115

Aqua Allegoria

121

Samen

130

Een mens in een berglandschap

135

Woef-Woef

156

De autopsie

165

Serpentine

180

VRIENDINNEN

Ik heb niemand anders nodig...

In plaats van een voorwoord

Amazones, meiden, oude vriendinnen,
in bontgekleurde laarsjes, in galoches, in sandalen,
op blote voeten,
zingend dansend in een kring, zorgeloos, in het ritme
van een tram,
luidruchtig, soms schel,
iedereen draait, springt en danst, de een de twist, de ander
de quadrille.
De wereldse dansen zijn heilig,
en hun gezang is zó dat het zieken geneest, kinderen in slaap
sust,
maar de doden terughalen lukt niet,
hoewel het dat misschien binnenkort leert.

Hoe prachtig zijn de vriendinnen met tot kransen gevlochten
krullen,

en zij die kaalgeschoren zijn,
met schedels als bollen van glanzend ivoor,
en zij met een woeste bos, met dreadlocks, met fijne
hyacintkrullen,
lichtvoetig, de een op het puntje van haar tenen, de ander
huppelend,
weer een ander in een rolstoel, en achter haar een vriendin
met een driepoot, na een beroerte.

De jonge meisjes springen rond met scherp geslepen tietjes,
de hangende borsten huppen mee, hun pruimentepels vliegen
op je af,
zijn speels,
platte meisjes volgen, hun borstpartij bedekkend
met een krans van dille...

Ik heb jullie lief, vriendinnen, om jullie vrolijkheid en trouw,
om jullie goedheid en vrijgevigheid,
om dat moederlijke gevoel waarmee
jullie je ontfermen over wie kleiner en zwakker is,
al is het een muis of een kikker,
om maar niet te spreken van een mensenkind.
Tanja, Zoja, Larisa, drie Natasja's, Diana, Irisja,
Katja-Lena, Tamara, Ilana, Kristina en Ganna-Maria,
Nastja, Katja, Kyoko... en Masja, Masja, natuurlijk,
ik was haar bijna vergeten, omdat ze al zo lang weg is,
dat haar kinderen zelf kinderen kregen,
en de kleinkinderen volwassen zijn...

en de rondedans van degenen die zijn heengegaan,
draait daarboven rond,
je hoeft je ogen maar op te slaan,
en je ziet vrolijke hielen, of de slappe pantoffels van de
overledenen
en het wit van hun lijkwaden –
Vera, Katja en Olja, Tamara, Gajane en Marina, Irina
en Natalie...

Samen hebben we het leven geleefd, elkaars leed gedragen,
elkanders koffers, kisten en aardappels helpen versjouwen,
al onze hartstochten en ellende bij elkaar uitgestort
alle ontrouw, abortussen, verraad, huiszoekingen en
schaamtevolle jaloezie.

We leerden elkaar vergeven, maar niet voordat we elkaars
mannen wegkaaptten,
een losbandig leven leidden en logen,
en we spookten van alles uit,
waar we later in tranen op onze knieën vergiffenis om
afsmeeften,
en wachtten op elkaars vergeving en genade,
op zusterlijke tederheid en vriendschap.

Ik heb niemand anders nodig, ik hou van deze wispelturige,
wijze,
schaamteloze, verleidelijke, leugenachtige,
prachtige, bijgelovige en trouwe vrouwen,

de allerslimste en hopeloos dwaze,
van wie zelfs de engelen nog wat kunnen leren.
Ik heb jullie nodig zoals jullie zijn, en ik pas precies bij jullie.

De Draak en de Feniks

Toen er nog maar een week restte, maar niemand dit kon weten, vroeg Zarifa aan Moesja een nummer te bellen en begon meteen het nummer te dicteren.

‘Wat heb je toch een uitzonderlijk geheugen.’ Moesja verwonderde zich voor de duizendste keer. Maar Zarifa was allang gewend aan haar verwondering en zei tamelijk onbewogen: ‘Bel nou maar.’

Hoewel Zarifa een secretaresse had, vervulde Moesja de secretariële taken beter dan welke secretaresse ook. En ook haar Engels was beter dan dat van de secretaresse en zeker beter dan het Engels van Zarifa zelf. Dat gold ook voor haar Russisch, Frans en sinds kort zelfs Grieks, maar dat deed er nu niet meer toe.

Moesja toetste het nummer met onbekende landcode in, en een man nam op met een langgerekt en zangerig ‘hallllooooo’. Moesja hield de telefoon tegen Zarifa’s oor

aan, zodat ze niet overeind hoefde te komen. Ze begon in het Azerbeidzjaans te spreken en haar stem vulde zich met kracht en tederheid. Moesja kon de taal een beetje verstaan, al sprak ze die nooit; ze had op een Russische school gezeten in een ooit vreedzaam Armeens-Azerbeidzjaans stadje. De helft van de leerlingen van die school waren Russen, en de rest bestond uit Armeense en Azerbeidzjaanse kinderen van de meest ontwikkelde inwoners van de stad, mensen die begrepen dat je voor goed onderwijs bij de Russen moest zijn. Tegen het einde van hun schooltijd was het Russisch van de Armeense en Azerbeidzjaanse leerlingen bijna net zo goed als dat van hun leraar Aliëv, een russofiel en vurige communist. De school was van oorsprong Russisch geweest en bovendien de eerste meisjesschool in heel Karabach. De leraren waren zonder uitzondering oud, net museumstukken. De leraren en leerlingen van deze school hadden één bijzondere eigenschap gemeen: in hun inspanningen om hun beheersing van de taal van Poesjkin en Tolstoj te perfectioneren werden de Armeens-Azerbeidzjaanse tegenstellingen op de een of andere manier verzacht, en waren ze als gelijken in het niet behoren tot de grote Russische cultuur. Zarifa deed op deze school acht jaar eerder eindexamen dan Moesja, maar ze hadden elkaar pas jaren later in Moskou leren kennen.

Hun geboortestad in Karabach was sinds lange tijd subtiel maar onmiskenbaar verdeeld in een hoger en lager gelegen deel, een Armeens en een Azerbeidzjaans stadsdeel. Het leven op straat en op de binnenplaatsen had wat dorps.

Heel af en toe werd een gemengd huwelijk gesloten, en iedere keer weer was dit een bijzondere gebeurtenis, die een golf van beroering veroorzaakte onder familie en buren. Waarom ze zich zo druk maakten? O, dat is een verhaal apart. Huwelijken met Russen riepen op de een of andere manier nooit zulke felle emoties op.

Moesja luisterde mee met het gesprek. Het leek erop dat Zarifa haar broer vroeg te komen; de naam van het dichtstbijzijnde vliegveld viel. Zarifa verzocht hem nog iets, maar Moesja kon niet precies verstaan wat. Ze ving het woord 'draak' op, maar had het vast verkeerd begrepen. Hoezo 'draak'? Aan het eind van het gesprek zei Zarifa in het Russisch: 'Kom, Saïd. Haast je.'

Moesja nam de telefoon over. Ze mocht niet huilen van Zarifa. Beiden zwegen. Moesja legde haar porseleinwitte handen op het kleine tafelblad van het nachtkastje bij het ziekenhuisbed en liet in stilte haar tranen gaan.

Al bijna twee jaar hield de vervloekte ziekte Zarifa in haar greep. Eerst was ze in München behandeld en geopereerd. Daarna verhuisden ze naar Israël, waar ze chemotherapie en bestraling kreeg, en nu waren ze neergestreken op Cyprus, waar Zarifa lang geleden een huis had gekocht voor 'zomers geluk'. De gang van zaken was stilzwijgend door ieder op haar eigen manier besloten: Zarifa vocht tot het uiterste en Moesja, die het geloof in artsen had verloren, was in zee gegaan met twee Armeense toverkollen, zussen die niet meer zo jong waren en van top tot teen in goud gehuld waren. 's Nachts, wanneer Zarifa haar naar huis

stuurde om te slapen, sprak Moesja heimelijk met ze via Skype. Ze had hun een niet-geringe opdracht gegeven: het ging niet om Zarifa's genezing, maar om het complexere proces van het verwisselen van de ene ziel voor de andere. De zussen hadden haar een of andere speciale olie gestuurd om haar benen mee in te smeren. De oudste zus, Margot, beweerde dat een dergelijke ruil mogelijk was; ze hadden eens een moedertje gehad dat in plaats van haar zoon was heengegaan. Hun toverij had op een sluwe manier gewerkt: het jonkie bleef in leven nadat de Moskouse hoogleraar Vorobjov hem van een dodelijke bloedziekte had genezen, maar zijn moeder werd overreden door een tram en was op slag dood, precies op het moment dat de jongen was hersteld.

Moesja had in Moskou de pedagogische academie afgerond; ze was filologisch grondig onderlegd en belezen, en haar geheugen schotelde haar gediensig Boelgakovs Berlioz voor met de hekserij, een tram en de olie.

'Het was een heel goede jongen, hij ging het leger in, maar nu zit hij in de gevangenis,' zei de ene zus, maar de andere wees haar terecht: 'Niet roddelen! Wonderen bestaan, echt!'

Drie maanden lang ging het alleen maar bergafwaarts en het wonder bleef uit. Moesja had voor zichzelf een plan getrokken: als de toverkollen niet hielpen bij deze ruil en Zarifa zou het leven laten, dan zou zij haar volgen. Trams waren er in het Cypriotische stadje weliswaar niet, maar er was de zee die pal onder de ramen klotste en haar uit-

eenlopende diensten aanbod, en ook de aloude strop was natuurlijk nog een optie. Beiden vroegen zich in stilte af waarom Zarifa's gebruikelijke geluk – o, wat had ze haar hele leven een mazzel gehad! – zich van haar had afgekeerd en nu in één keer alles opeiste wat haar eerder zo genereus geschonken was? Maar waar Zarifa in gedachten de balans opmaakte en probeerde te berekenen waar ze de fout in was gegaan, vlocht Moesja in haar hoofd oeroude motieven aaneen; vuur, bloed en water vermengden zich in bijzondere verhoudingen. Er was geen sprake van een fout, enkel van een deprimerende uitzichtloosheid.

‘Niet snotteren. Je kunt beter iets eten. Kijk, Katja heeft dolma's meegenomen.’

Katja was de beste huishoudster ter wereld, meegekomen uit Moskou. Zarifa hield van het allerbeste; ze had verstand van horloges, diamanten, vulpennen en auto's. En van mensen.

Op dat moment barstte Moesja eindelijk in huilen uit. Zarifa had al een week niet gegeten, geen kruimel had ze in haar mond gehad. Ze dronk alleen een beetje en de vloeistof in de plastic zak was niet langer roze, maar van een meedogenloos rood. Opnieuw borrelden onbestemde, oeroude gedachten op; bloed-ziel-leven stroomden weg, terwijl ze via het infuus een fysiologische zoutoplossing, een soort troebel water, naar binnen pompten. Als het aan haar had gelegen, had ze al haar eigen bloed gegeven.

‘Eet nou maar wat, ik moet nog één telefoontje plegen,’ gebod Zarifa. ‘Even iets regelen...’